

Landelijk Vlaanderen

Nota over gewenste instrumenten voor IHD zoals gezien door de landbeheerders.

De instrumenten voor natuur en bos worden onderzocht bij de implementatie van IHD, tijdens de besprekingen in het Vlaams overleg en in de Minaraad. Ook de Minister heeft in haar toespraak bij de 20-jarige viering van Natura 2000 aangedrongen op het feit dat privé landbeheerders over een degelijk instrumentariaat zouden moeten beschikken.

Hier vatten wij samen wat in de ogen van Landelijk Vlaanderen kan aangepast worden. De punten werden uitvoerig besproken in de verschillende overlegfora en ter gelegenheid van de studie van de Minaraad over de instrumentenmix. Daarnaast werd al een specifieke uitvoerige nota opgesteld over het "servicecenter".

Het valt op te merken dat een aantal van de voorstellen eigenlijk al voorzien zijn in het natuurdecreet maar nooit geactiveerd werden. Andere voorstellen zijn actief maar zijn niet echt effectief en blijven daarom dode letter.

Beheer

1. Het invoeren in het Natuurdecreet van het "geïntegreerd beheerplan" naar analogie met het bosbeheerplan (uitgebreid) zodat particulieren ook natuur en open gebieden planmatig kunnen beheren.

Deze figuur wordt nu al door ANB bestudeerd, een ontwerp ligt klaar en moet nog een rechtsbasis krijgen. Enkele jaren geleden werd het concept van landgoedbeheerplan bestudeerd. Dit plan is complexer en momenteel wordt enkel het geïntegreerd beheerplan voorgesteld. De financiële prikkels die gebonden zijn aan het bosbeheerplan kunnen ook gebonden worden aan het geïntegreerd beheerplan dat dient als wederzijds engagement tussen overheid en beheerder over een lange periode. Deze engagementen worden genomen als gevolg van het overleg in het "natuurrichtplan light" (zie implementatienota). Voor dit instrument is een decretale basis nodig.

Alle soorten beheerplannen zouden eenzelfde stramien moeten hebben met dezelfde duur maar de verbintenis naar resultaat kan weliswaar niet van dezelfde orde zijn als deze voor een reservaatbeheersplan gezien de verwerving niet medegefinancierd is door de overheid.

2. Vaak beheert een eigenaar maar enkele percelen en het is dan niet efficiënt of opportuun, opdat hij verbintenissen zou aannemen, dat de zware procedure van beheerplan gevolgd wordt. In dit geval kan het voldoende zijn het instrument "beheerovereenkomst natuur" te activeren. Het natuurdecreet heeft de BO voorzien, maar in de uitvoering werden enkel de "BO landbouw" geactiveerd in het kader van PDPO. Andere actoren werden in de uitvoering eigenlijk nooit in beschouwing genomen. De "BO natuur" kan/moet een periode dekken die overeenkomt met deze van een beheerplan en dus langer dan de BO landbouw. Voor dit instrument is enkel een besluit nodig.

Die BO's zouden weliswaar kaderen in beheersvisies voor BO die nu niet geactiveerd zijn maar een product kunnen zijn van een "natuurrichtplan light".

3. Het instrument “reservaat” wordt door private beheerders niet gebruikt omdat het een slechte connotatie heeft bij hen en gezien een aantal gevolgen van het reservaatstatuut niet gewenst zijn (wederzijdse voorkopen, verbod van jacht, visiegebieden bij derden, conceptueel (niet juridisch) gericht naar terreinbeherende verenigingen). Men verwacht ook het concept reservaat (met externaliteiten) met het onderliggend beheerplan (intern gericht) waaromtrent er minder gevoelens bestaan. Moest men een reservaatstatuut “light” kunnen invoeren zonder die externaliteiten of een natuurbeheerplan mits een vergoede erfdienstbaarheid (compensatie voor waardeverlies) dan zijn er opportuniteiten waarbij privé zelf beheert of contracten afsluit met een TBV en dit zonder gevat te zijn door het voorkeepsrecht op gehuurde gronden waarbij privé nu niet bereid is te verhuren.

De opmerking met de gelijkenis van huidig huurcontract met de pachtwet is terecht. Er kan inderdaad opgemerkt worden dat juist geen nieuwe pachtcontracten worden afgesloten gezien dergelijke belemmeringen en dat het vrijmaken van die belemmeringen een nieuw dynamiek kan veroorzaken ten voordeel van IHD.

Een beheerscontract mogelijk maken tussen een particulier en ANB waarbij ANB beheert is wenselijk al dan niet gebonden aan erfpacht. Dit is vooral interessant als de beheerder een bedrijf is, in analogie met beheer van allerlei openbare bossen (zie voorbeeld Lappersfortbos).

Inrichting

4. De natuurprojectovereenkomst is in het natuurdecreet voorzien maar is gekoppeld aan een natuurrichtplan en is daarom vandaag eigenlijk nog niet actief zodat er dus geen begeleiding van privé natuurinrichting bestaat. Deze activatie kan gebeuren met een “natuurrichtplan light” maar het instrument kan eventueel ook gekoppeld worden aan een geïntegreerd beheerplan of een BO natuur. Minimaal is een activatie nodig. Inspiratie kan gezocht worden in het instrumentariaat van onroerend erfgoed voor restauratiewerken.

5. Men kan overwegen specifieke gebods- en verbodsbepalingen te vertalen in erfdienstbaarheden opgelegd op gronden bv. via notariële akte mits een vergoeding in de lijn van de bestemmingswijzigingscompensatie. Deze laatste is thans gekoppeld aan een wijziging van de ruimtelijke bestemming eventueel zonder actie op het terrein. De erfdienstbaarheid is wel gekoppeld aan een feitelijke inrichting of beperking. Het natuurdecreet voorziet wel dergelijke mogelijkheid maar deze werd niet geactiveerd of is dan gekoppeld aan een natuurrichtplan.

De Nederlandse regeling over impuls voor functieverandering kan inspireren bij een discussie over de kapitaalschade en gebruikerscompensatie die serene oplossingen kunnen vinden als men de juiste economische modellen hanteert en de juiste verhouding vindt tussen de actoren (zie “eenvoudig economisch model landbeheer” van LV).

http://www.natuurbeheer.nu/Subsidies/Provincie/Subsidiestelsel_Natuur_en_Landschapsbeheer/Subsidieregeling/

6. De aanwending van de gelden opgestapeld in het bossencompensatiefonds, ook door privé bebouwing, zou wenselijk zijn want nu kunnen enkel overheidsinstanties van die gelden gebruik maken, zonder duidelijke reden. Het aanwenden is niet noodzakelijk door aankopen maar ook door andere instrumenten die feitelijke bosuitbreiding bevorderen. Een juridisch kader en prioriteiten

voor bepaalde gebieden zijn aangewezen. Op te merken dat het fonds gespijsd is door privé bijdragen.

7. Wat betreft de bosuitbreiding kan een nieuwe aanpak resultaten opleveren, want nu zijn de nieuw beboste ha peanuts en de aangehaalde redenen missen altijd een belangrijk punt.

Eerst moet men uitgebreide zoekzones bepalen waar bos gewenst is, dan een inventaris maken van de in de komende jaren daar uitbollende landbouwers/pachter (pacht is 2/3 van het landbouwareaal en uitbollende pachters zijn talrijk). En dan bij de eigenaars van die gronden aankloppen met een voorstel tot bebossing. Vele zullen positief zijn want zij willen toch geen nieuwe pachter en zo zijn de rechten van niemand geschaad. In sommige gevallen kan met zelfs in die wachtperiode beginnen met agroforestry om al bomen te laten groeien. Een instrument beheerovereenkomst "ontmijnen" zou ook nuttig zijn om die toekomstige bebossing op bemeste gronden voor te bereiden

Ter beschikking stellen van gronden

8. Wat betreft de "verwerving" of de ter beschikking stelling van gronden, het punt is niet enkel het verwerven van gronden door de overheid om haar verplichtingen in te vullen. Ook de grondeigenaar die zijn landbouwgronden verpacht heeft (soms al generaties lang) zit zelf in de onmogelijkheid om de beheerwensen of verplichtingen in te vullen zelfs in functie van mogelijke engagementen. De strakke pachtwet ontzegt hem feitelijk van zijn eigendomsrechten. Al wil hij het, hij kan niet bebossen of natuur aanleggen, de pachter trouwens ook niet; alles zit vast.

Dit kan opgelost worden door de pachtwet aan te passen, wat binnenkort zal kunnen als gevolg van de staatshervorming.

Er moet ten minste een mogelijkheid bestaan om een wijkersstimulus te geven aan de pachter zoals voorzien in het flankerend beleid Sigma maar dan zonder, daaraan gekoppeld, de gronden te onteigenen. Na het wijken van de pachter kan een beheerplan met engagementen worden opgesteld door de eigenaar die zijn gronden terug ter beschikking heeft gekregen en natuur en bos kan aanleggen. Dit is bv. goed mogelijk gekoppeld aan de hierna beschreven "rood voor groen" regelingen.

Samenwerking

9. Het natuurdecreet voorziet in de mogelijkheid van beheersgroepen. Opnieuw werd dit instrument enkel geactiveerd door de landbouwsector. Maar andere beheerders zouden evengoed dergelijke groepen kunnen oprichten, al dan niet met actoren van andere sectoren zoals de bosgroepen. In het kader van een NRP kan dergelijke combinatie interessant zijn om synergie te verwekken.

Fiscaliteit

10. Het zou logisch zijn de vrijstelling van successierechten uit te breiden zoals die nu al voor het VEN en voor bossen beheerd volgens de CDB bestaat en dit voor SBZ gebieden of voor gronden beheerd volgens een geïntegreerd beheerplan. Dezelfde modaliteiten als die van de vrijstelling in het VEN of van het bosbeheerplan kunnen toegepast worden.

Het is nog effectiever om de vrijstelling te geven op de schenkingsrechten (wat complementair is). Die vrijstelling van de schenkingsrechten gaat de oudere beheerders aansporen tot het vroeger

doorschuiven van de gronden naar de jongere generatie die meer open is voor de IHD-problematiek en engagementen op langer termijn kan nemen.

11. In dezelfde lijn kan er gedacht worden aan het vrijstellen van de onroerende voorheffing zoals voor het VEN, maar dan voor de volledige OV want de huidige ontheffing van het Vlaamse deel voor het VEN (een krediet van 2,5% geïndexeerd) is peanuts. Deze fiscale stimulus is van toepassing in Wallonië.

12. Merkwaardig is dat dergelijke vrijstelling bestaat volgens art. 253 van het wetboek van de inkomstenbelasting voor bosreservaten en "milieubeschermd" bossen volgens art.16 van het bosdecreet. Maar die (weliswaar vage) definitie werd nooit geconcretiseerd door de VR zodat de maatregel een dode letter blijft. Het volstaat de terminologie van dit artikel aan te passen naar de Natura 2000 beheerde bossen.

13. Het is wenselijk het federaal instrument bosgroeperingen te evalueren en eventueel aan te passen en te promoten. Met dit instrument, dat nu niet gebruikt wordt, wordt een combinatie aangeboden van een juridische groepering van bossen van verschillende eigenaars in een maatschappij (verschillende vormen mogelijk) maar met de fiscale voordelen van eigendom door natuurlijke personen wat betreft inkomstenbelastingen. Dit instrument werkt tegen de versnippering van bosbeheer.

Capaciteitsopbouw

14. Capaciteitsopbouw voor de sectorwerking is vereist (zie specifieke nota's over het servicecenter). De privébeheerders hebben tot nu toe geen plaats gekregen in het Vlaamse natuurbeleid en de sector is niet gestructureerd. Nochtans moeten zij een groot(ste) deel van de SBZ gebieden beheren. Er is dus een inhaalbeweging nodig wat betreft vertrouwen, kennis, instrumenten, budget.

De landeigenaars zijn versnipperd, ongekend en de jonge sectororganisaties krijgen geen middelen om te structureren tussen landbouw en natuur die grote overheidssubsidies krijgen en erkend worden in de gebruikelijke maar onvolledige bipolaire visie. De sectororganisaties kunnen geen verbintenissen aannemen in de plaats van de individuele terreinbeheerders. Wel kunnen zij proactief helpen, uitleg geven, bemiddelen, motiveren, vaak met meer aanvaarding door de beheerders omdat de boodschap van eigen rang komt.

De organisatie moet een rol spelen in het IHD-overleg en doelgericht de beheerders bijstaan op lokaal niveau in het kader van een NRP maar ook op Vlaams niveau. Dit is zo voorzien in de implementatienota.

Het voorstel van "servicecenter" werd uitgewerkt samen met de koepel van de bosgroepen en is open voor jagers, de paardenhouderij enz; eigenlijk voor alle actieve terreinbeheerders. De taken van dit center zijn : coördineren en synergie verwekken, doelgerichte info verspreiden, begeleiden in gebiedsgerichte processen en dan liefst ook (gezien andere sectoren zich, gesubsidieerd, kunnen structureren) om, representatief, de gesprekspartner te zijn van de overheid. Een kapstok zou kunnen zijn het herzien van het besluit voor subsidiering van diverse vereniging en/of het decreet over de natuurverenigingen.

Een voorbeeld van dergelijk center is het Paardenloket dat door de overheid in leven werd geroepen met gelijkaardige doelen en waarmee er samengewerkt kan worden. Dit loket werd nu voor drie jaar verlengd.

15. Een van de praktische problemen bij de implementatie zal zijn het identificeren van de betrokken beheerders in de SBZ's. De eigenaarsorganisaties weten meestal niet wie betrokken is en zouden het moeten gaan opzoeken. Dit kan via het kadaster, de gemeenten, de bosgroepen, de landbouwers, de wbe's indien er geen beperkingen komen vanuit privacy. Een procedure en een budget zullen noodzakelijk zijn om systematisch die mensen te identificeren en effectief te betrekken.

Knelpunten

16. De regelgeving over de vegetaties in het natuurdecreet en de besluiten is onleesbaar, niet overzichtelijk en zelfs specialisten zouden op een ondervraging vlug gebuisd zijn. Er moet gewerkt worden met schema's die de modale beheerder overtreffen. Zo is de regelgeving niet effectief genoeg. Ten minste zou er onderzocht moeten worden of alle verschillende figuren in verschillende gebieden nodig zijn, hoe de regels transparant geschreven kunnen worden en of een aantal regels niet kunnen opgenomen worden in criteria van goed beheer.

17. De voorkooprechten zijn een van de grote pijnpunten voor de terreinbeheerders. Er zou minimaal een kader moeten komen en voor het verlenen van voorkooprechten (voorwaarden) en vooral voor het feitelijk uitoefenen van een voorkooprecht. Met duidelijke criteria kan een psychologische brug gebouwd worden, wetend dat in feite dit recht niet zo vaak wordt uitgeoefend.

Het voorkooprecht zou beter rekening moeten houden met de familiale transacties, met transacties in geval van reeds genomen engagementen zoals beheerplannen.

Het verlenen van voorkooprechten tussen burens is een mogelijke piste maar die heel voorzichtig moet bewandeld worden want soms zijn de relaties tussen burens niet goed. Het zou goed gekaderd moeten worden en beperkt blijven tot kleinere bospercelen. Een algemeen voorkooprecht voor SBZ riskeert contraproductief te zijn voor draagvlakvorming. Het opstapelen van voorkooprechten met deze van het VEN is niet gewenst.

18. Veel instrumenten van de nieuwe instrumentenkoffer van de VLM zijn interessant maar de beslissing hieromtrent moet nog genomen worden. Het is nodig dat voor de landelijke projecten van de VLM het actorenoverleg gelijklopend zou zijn met dat van het IHD-overleg. Afwijkende systemen in geïntegreerde processen maken het echt moeilijk en kunnen niet uitgelegd worden. Bv. de inspraak bij NI of landinrichting en de begeleiding van de doelgroepen is anders en niet bevredigend. Hetzelfde in de AGNAS procedure waar niet alle doelgroepen gelijk zijn behandeld of zelfs niet aanwezig zijn. Veel te veel blijft men bij de beperkte aanpak met landbouw en natuur zonder de mensen die het grootste aantal ha beheren te betrekken.

19. Het instrument "beheerregeling" zou minder schuchter moeten gebruikt worden om de predatie tegen te werken.

20. Het instrument natuurrichtplan zou een nieuwe inhoud krijgen, versie 3. Nu werd het decreet al gewijzigd hieromtrent naar versie 2, maar het uitvoerend besluit is nog gekoppeld aan de versie 1.

21. Na de staats hervorming, kan de federale pachtwet herzien worden aan het licht van de IHD. Er kan gepleit worden voor landbouwbeheerplannen waar eigenaar, pachter, overheid samen coherente engagementen over de tijd nemen voor IHD. Ook tijdelijke natuur zou dan kunnen.

22. Als er gedacht wordt een rol te laten spelen door de Regionale Landschappen, dan is het gewenst dat de landbeheerders en bosgroepen hierin officieel vertegenwoordigd zouden zijn, wat nu niet het geval is. De evenwichten rond de tafel moeten herzien worden voor een minimaal wederzijds respect.

Te overwegen

23. Het bestuderen van (bijna) niet bestaande instrumenten in het kader van het vermarkten van ontwikkelingsrechten. Beste voorbeelden zijn de “rood voor groen” regelingen in Nederland, aan de basis trouwens van het instrument “nieuwe landgoederen”.
<http://www.lei.dlo.nl/publicaties/PDF/2011/2011-082.pdf>

Zo kunnen gronden ter beschikking gesteld worden van natuur zonder geldelijke compensaties.

Gecombineerd met een wijkerstimulus landbouw zou dit bv. het volgende kunnen leveren: de pachter of het bedrijf die niet gewenst zijn volgens een passende beoordeling zouden een wijkerstimulus krijgen. De eigenaar kan dan de gronden en de gebouwen hergebruiken bv. wonen met soepeler voorwaarden die wel een passende beoordeling doorstaan waartegenover hij op zijn kosten gewenste natuur inricht en beheert. Misschien vandaag conceptueel een “far shot”, maar toch elders wel mogelijk.

24. Het invoeren van certificeringssystemen zoals in Nederland voor het beheer van open gebieden, met interne monitoring door de sector zelf in het kader van beheerplanning.
<http://www.portaalnatuurenlanschap.nl/snl/natuurcertificaat/>

Financiering

1. De studie van de Mineraad toont duidelijk aan dat privé beheerders heel belangrijke partijen zijn in het beheer van de gebieden maar dan ook dat de subsidies heel summier zijn. Privé krijgt geen 3% van het totale voor het bosbeheer maar niets voor het privé natuurbeheer en dit naast het ontbreken van instrumenten (zie bl. 54 van de handleiding voor de privé landbeheerder).

2. Wij stellen voor het oprichten van een N2000-fonds grondig te bestuderen. Daar zouden alle gelden ingebracht zijn zowel van Europa als van Vlaanderen of van andere partijen, inclusief bv. lottogelden, boscompensatiefonds, onroerende voorheffing op SBZ gronden, gelden van jachtverloven... De uitgaven zouden de diverse maatregelen van het instrumentariaat zijn. Dit heeft het voordeel van transparantie en biedt een zekere waarborg dat gelijke compensatie worden gegeven voor gelijke lasten.

Nota

Privé natuurbeheerders bestaan ook naast de natuurverenigingen en, buiten bos, zijn veel gronden van het open gebied beheerd door privé actoren, soms professioneel, die niet door de landbouw zijn

vertegenwoordigd. Dit is het geval van boomkwekerijen en vooral van paardenhouders. Deze zijn evengoed getroffen door het IHD verhaal maar nooit worden de economische effecten voor hen in kaart gebracht. De implementatie zou dit systematisch moeten meenemen en deze beheerders kunnen meespreken via de organisaties in het servicecenter, zoals trouwens de jagers, vaak overlappende beheerders.

Servicecenter

Dit concept is uitvoerig beschreven in een specifieke nota. In een notendop:

1. Het center is bedoeld voor ondersteuning van al wie vandaag terreinen beheert maar niet deel uitmaakt van organisaties "landbouw en natuur", die al gestructureerd zijn. De bedoeling is voor die mensen een structuur voor samenwerking met de overheid te ontwikkelen. Wij denken aan boseigenaars, landeigenaars, paardenhouders, jagers, alle actieve beheerders.

2. De oprichters zijn de organisatie van de landeigenaars en de koepel van de bosgroepen (vaak overlapping land- en boseigenaars) samen maar open tot de andere organisaties.

3. De ondersteuning gebeurt op twee niveaus.

- Het niveau 1 is de nu bestaande bosgroepen waarvan de werking wordt uitgebreid naar privé natuur en open gebieden, actieve beheerders. Er is geen reden om te stoppen aan de rand van het bos.

- Het niveau 2 is een ondersteunend centrum met als voornaamste taken:

- De koepelwerking voor de bosgroepen wat betreft synergieverwekking, coördinatie en representatie.
- Een infocenter waar vragen kunnen beantwoord worden met website, handleiding, communicatie....
- Een persoon die de lokale actoren begeleidt in de Vlaamse gebiedsgerichte processen waar zij nu (niet gestructureerd) principieel uitgenodigd zijn maar, door gebrek aan logistiek, feitelijk verloren lopen. Deze zijn de IHD's (is nu al zo opgevangen als goed voorbeeld) maar dan ook de RUP's van AGNAS en de landelijke inrichting van de VLM. Dit zou zorgen voor betere communicatie, draagvlakvorming en minder tussenkomsten van advocaten. Deze processen zijn nu meestal bipolair zonder echte inspraak van de talrijke andere betrokken actoren.

Men kan ook denken dat dit service center kan dienen als gesprekspartner van de overheid in het algemeen overleg. Het Minafonds steunt de natuurbeweging in de advisering. Europa en Vlaanderen steunen de landbouw maar de andere actoren die meer ha te beheren hebben blijven niet gestructureerd.

De lage kost van dergelijk center heeft een hefboomeffect want dan kan de kosteloze motivatie van talloze privé beheerders deelnemen aan het bos- en natuurbeleid, wat vandaag niet kan gezien het gebrek aan vertrouwen en dialoog, en kan de nood tot allerlei aankopen beperken. Dergelijk servicecenter is onontbeerlijk voor de implementatie van de IHD als men de aangekondigde medewerking van de privé wil waarmaken.

Deze nota zal moeten aangevuld worden na de conclusies van de studie over het instrumentenmix van de Minaraad.